

Kungl Krigsvetenskapsakademiens verksamhetsberättelse 1999–2000

av sekreteraren, generalmajor Lars Andersson

Denna verksamhetsberättelse avser perioden från och med den 11 november 1999 till och med den 9 november 2000.

Akademien hade vid periodens början 397 ledamöter, varav två hedersledamöter och 18 kallade. Enligt Akademiens stadgar får det finnas högst 150 valda ledamöter yngre än 62 år. Om särskilda skäl finns får detta antal ökas med tio. Antalet valda ledamöter under 62 år var vid periodens början 147. Under verksamhetsåret har 11 ledamöter avlidit.¹ Den 11 april 2000 invaldes 16 nya ledamöter (se s 22).

Verksamhetsöversikt

Akademiens 204:e verksamhetsår har inneburit en mer än vanligt omfattande verksamhet. Utöver avdelningarnas sedvanliga årsberättelser och inträdesanföranden har två symposier och ett seminarium avhållits. I samband med millennieskiftet inbjöds de kungliga akademierna att på slottet i var sitt seminarium ge sin syn på vilken kunskap som krävdes inför det

kommande millenniet. På initiativ av vår akademi avhölls i mars i samverkan med Kungl Vetenskapsakademien, Kungl Ingenjörsvetenskapsakademie och Kungl Skogs- och Lantbruksakademien ett symposium om jordens krympande energitillgångar. Slutligen gick vårt sedvanliga ”höstsymposium” av stapeln den 12 oktober i andrakammarsalen i gamla riksdagshuset.

Akademien har vidare haft nio gemensamma sammankomster och avdelningarna har avhållit 18 sammanträden. Utöver de stadgeenliga ärenden som har behandlats vid dessa sammankomster och sammanträden har avdelningarnas årsberättelser och inträdesanföranden föredragits.

Akademiens tema

Även under det gångna året har Akademierna haft ett gemensamt tema för verksamheten. Efter det omvälvande beslutet om försvarets reducering och omdaning från ”invasionsförsvar till insatsförsvar”

¹ Se även minnesteckningarna, s 3–15 i detta häfte.

var det dags att lämna diskussionerna om detta och försöken att påverka inriktningen av ett kommande försvarsbeslut. I stället bör inriktningen av arbetet med att skapa det nya insatsförsvaret och de uppgifter det skall lösa bli föremål för granskning och diskussion. Grunden för försvarsbeslutet är utvecklingen efter det kalla kriget under 1990-talet. Det är alltså främst erfarenheter från denna period som bör stå i förgrunden då det nya insatsförsvaret utformas. Det tema som valdes, efter sedvanlig livlig diskussion, blev därför ”1990-talets omvälvningar – erfarenheter inför framtiden”. Såväl försvarsbeslutet som försvarets underlag för ominriktningsarbetet utgjorde grund för

Vid högtidssammankomsten den 9 november föredrog sekreteraren, generalmajor Lars Andersson ett utdrag ur denna verksamhetsberättelse.

Invalda ledamöter

Generaldirektör *Nils Gunnar Billinger*
 Departementsrådet *Krister Bringéus*
 Överste *Anders Carell*
 Överste *Fhleming Christensen*
 Civilingenjör *Anders Christensson*
 Ambassadör *Rolf Ekéus*
 Överste *Anders Emanuelsson*
 Direktör *Jan-Erik Gustavsson*
 Fil kand *Gunilla Herolf*
 Tekn direktör *Hans Holmberg*
 Jur dr *Marie Jacobsson*
 Överste 1. gr *Christer Lidström*
 Generalmajor *Alf Sandqvist*
 Överste *Anders Silwer*
 Utredningschef *Leif Vindevåg*
 Kommendörkapten *Gunnar Wieslander*

granskningen. Eftersom samtliga avdelningars årsberättelser och Akademiens gemensamma höstsymposium utgick från detta tema har åstadkommits en bred granskning av hur erfarenheterna har utnyttjats – eller ibland kanske hur de borde ha utnyttjats.

Avdelningarnas årsberättelser

Som vanligt har avdelningarna i sina årsberättelser behandlat det valda temat ur sina olika infallsvinklar. Detta innebär att det är svårt att göra en kortfattad sammanfattning. En genomgående trend har dock varit att huvuddelen av avdelningarna uttryckt kritik mot hur 1990-talets erfarenheter utnyttjats. *För lite och för sent* kan vara en mycket kortfattad sammanfattning.

En avdelning påpekar att redan 1991 fattade de sexton allierade stater i Atlantpakten beslut om ett nytt

strategiskt koncept. Fem år senare började en reell diskussion om förändringar av den svenska försvarsstrukturen i en riktning som liknar den övriga västvärldens. Slutsatsen av detta blir att man nu i ett sent skede – över tio år efter Berlinmurens fall – i ett mycket högt tempo ominriktat försvaret, skär hårt i organisationen och reducerar försvarsekonomin samtidigt som nya uppgifter skall lösas. Resultatet är att trovärdigheten för försvarspolitik och försvarets ledning hamnar på en mycket låg nivå. Det är främst läget inom Försvarsmakten som står i förgrunden, men vi får inte glömma att även den civila delen av totalförsvaret drabbas. Huvudinriktningen att stödja försvaret och skydda befolkningen vid krig skall utökas mot skydd vid större katastrofer inom och utom landet och humanitära insatser utanför landets gränser, t ex i samband med Försvarsmaktens deltagande i fredsbevarande eller fredsframtvängande internationella operationer.

Avdelning V valde att behandla erfarenheterna vad gäller utvecklingen av opinionsbildning, etik och folkrätt.² Områdena är ju mycket intressanta med hänsyn till vad som hänt under 1990-talet. I Europa står ju händelserna i f d Jugoslavien i förgrunden. Genom ett starkt grepp från olika makthavare över media och informationskanaler skapas intrycket av att de egna anhängarna är förfördelade inte bara i dag utan även på historisk grund. Resultatet blir krig mellan olika folkgrupper, et-

Avlidna ledamöter

Flygdirektören av 1. gr *Åke Armgarth*
 Konteramiral *Christer Kierkegaard*
 Generalmajor *Bengt Liljestrand*
 Överstelöjtnant *Sven-Eggert Bergelin*
 Överingenjör *Stig Jacksén*
 Generalmajor *Åke U:son Sundén*
 Före flygöverläkaren *Arne Frykholm*
 Överste 1. gr *Harald Smith*
 Överste *Tore Deutgen*
 Civilingenjör *Sven Rahmberg*
 Generallöjtnant *Henrik Lange*

nisk rensning och andra vidrigheter. Genom att hävda att det är landets interna angelägenheter har makthavare vid tillfällena som dessa sökt skydd i folkrätten.

Endast ett FN-mandat ansågs kunna folkrättsligt legalisera ett ingrepp. I Kosovokonflikten kunde FN:s säkerhetsråd inte enas om ett mandat utan NATO ingrep med flygkriget mot Jugoslavien för att få slut på kriget och den etniska rensning som pågick i Kosovo. Detta är ett exempel på en glidning av folkrätten, som kan leda till att länder eller grupper av länder anser att de kan ingripa utan mandat från FN eller liknande regionala sammanslutningar. Detta innebär ju också en risk att vissa länder genom att åberopa denna regel kan utnyttja den för egna syften då de vill påverka utvecklingen i ett annat land till egen förmån.

2 Bring, Ove; Wadensjö, Bengt; Körlof, Björn: "Opinionsbildning, etik och folkrätt", *KKrVAHT*, 5. häftet 2000, s 9–43.

Millennieseminariet

Hans Majestät Konungen uppdrog under våren 1999 åt åtta av sina Kungl Akademier att inför millennieskiftet hålla var sitt seminarium på Kungl Slottet med ämne inom akademiernas respektive intresseområden. Kungl Krigsvetenskapsakademien valde ämnet: "Sårbarheten i det svenska samhället".

Hur rädda skall vi vara inför framtiden? Hur blir det med vår nationella säkerhet?

Akademiens ledning

Styresman: Generalmajor Jörn Beckmann

Andre styresman: Riksarkivarie Erik Norberg

Sekreterare: Generalmajor Lars Andersson

Andre sekreterare: Överste 1. gr

Ragnar Söderberg

Redaktör: Överste Bo Hugemark

Skattmästare: Direktör Harald Schröder

(från 2000-05-23 Direktör Gert Schyborger)

Akademiens presidium

Styresmannen, ordförande

Andre styresmannen

Sekreteraren

Generallöjtnant Gustaf Welin, ordf avd I

Generallöjtnant Bengt-Arne Johansson,
ordf avd II

Överste Claes Sundin, ordf avd III

Direktör Gert Schyborger, ordf avd IV

Överste 1. gr Ragnar Söderberg, ordf avd V

F d överingenjör Tor Larsson, ordf avd VI

Samhället förändras, internationalisering, global integration och teknisk utveckling påverkar oss. Samhället blir mer känsligt för störningar. Att utveckla ett robust och säkert samhälle och skydda viktig infrastruktur och försörjning, och inte minst kraven på att förmedla en riktig och säker information, utgör väsentliga inslag i vår nya säkerhetspolitik. Allmänhet, politiker och beslutsfattare måste bli mer medvetna om hur sårbarheten förändras. Samverkan mellan totalförsvarets militära och civila delar behöver förstärkas.

Mot denna bakgrund genomfördes seminariet i Slottets Bernadottebibliotek den 30 december som en paneldiskussion mellan sju av Akademiens ledamöter med professor Carl-Olof Ternryd som seminarieledare. Med Konungen och Drottningen i spetsen deltog 150 personer i seminariet, som direktsändes i Sveriges Television med omkring en halv miljon tittare.

Som sammanfattning av seminariet tyckte professor Ternryd att diskussionen tydligt visade bl a på behovet av att öka medvetenheten hos allmänhet, politiker, näringsliv och beslutsfattare om att vårt moderna samhälle är sårbart. "Det händer inte här" gäller inte längre. Dessutom måste ledningsfunktionerna hos politiker, militär organisation och civila myndigheter utvecklas avsevärt mot ökad samverkan. Det behövs utveckling av ledningsförmåga och ledarskap överallt i samhället.³

3 Seminariet dokumenterades i *KKrVAHT*, 2. häftet 2000, s 3–20.

Energisymposiet

Den 16 mars genomfördes ett symposium i samarbete med Kungl Vetenskapsakademien, Kungl Ingenjörsvetenskapsakademien och Kungl Skogs- och Lantbruksakademien. Symposiet, som hade rubriken ”Samhällets framtida energiförsörjning – risker och möjligheter”, blev mycket intressant. Under förmiddagen behandlades energifrågorna på den internationella nivån och under eftermiddagen stod de nationella frågorna i centrum. Ledamoten Gunnar Nordbeck, som var sammankallande i arbetsgruppen med representanter från de andra akademierna och som drog det tyngsta lasset, gav följande slutkommentar:⁴

Symposiet styrkte inte den uppsatta tesen att oljan framledes kommer att ha en ökande säkerhetspolitisk roll. I stället kom riskerna för miljö- och klimatförändring i fokus. För Sveriges del finns dock anledning att observera den förändring i mönstret som vi kan se fram emot i och med att den relativt trygga oljeförsörjningen från Nordsjön upphör om ett tiotal år. Den alltmer marknadsorienterade energiförsörjningen har stora fördelar, men det finns också nackdelar, bl a med hänsyn till försörjningstryggheten. De måste uppmärksammas.

Samarbetet mellan de fyra akademierna var stimulerande och bidrog till att ge symposiet den önskvärda bredden.

Flera deltagare uttryckte sin glädje över det och hoppades att fler liknande symposier skulle anordnas – en förhoppning som det finns skäl att försöka infria.

Akademiens ”höstsymposium”

För fjärde året i rad anordnade Kungl Krigsvetenskapsakademien ett ”höstsymposium” i ett för svenska försvaret intressant och angeläget ämne. I år skedde det med viss samverkan från riksdagens försvarsutskott.

Akademiens tema för innevarande år, ”1990-talets omvälvningar – erfarenheter inför framtiden”, var även rubrik för symposiet.

Som följd av riksdagens beslut i försvarsfrågan står vi nu inför uppgiften att i stort sett bygga upp ett nytt försvar. När vi gör det bör vi ta lärdom av vad som hänt under 1990-talet för att ta med oss det bästa in i 2000-talets första decennier.

Ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige ter sig inte möjlig att genomföra under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har en grundläggande försvarsförmåga. Vi behöver en försvarsmakt som är betydligt mindre än tidigare, men som har hög kvalitet och som är allsidigt användbar till en mängd olika typer av insatser. I stället för invasionsförsvar behöver vi ett insatsförsvar där möjlighet till framtida anpassning är en viktig planeringsförutsättning.

4 Nordbeck, Gunnar: ”Samhällets framtida energiförsörjning – risker och möjligheter”, *KKrVAHT*, 3. häftet 2000, s 7.

Så står det bl a i den proposition,⁵ som föregick riksdagsbeslutet.

Vid sidan av riksdagsbeslutets underlag ingick också Försvarsmaktens planering för genomförande av beslutet i det diskussionsunderlag som skulle granskas.

Det är svårt att åstadkomma en samlad syn av vad symposiet ledde fram till när över ett dussin experter från olika områden ger sin syn på ett så komplext område som detta är.

Värdet av symposiet ligger främst i de olika synpunkter som framfördes och diskuterades och som kan ge underlag inför fortsatta överväganden inför kommande beslut.

Representanterna för Försvarsdepartementet och Försvarsmaktens högkvarter hävdade insatsförvarets förträfflighet och flexibilitet samt förmåga till anpassning medan kritikerna främst ifrågasatte möjligheterna till anpassning främst med hänsyn till svårigheterna att fatta beslut i tid och beroende på att insatsförvaret blir för litet för att ligga till grund för den tillväxt som behövs inom de tidsramar för anpassning som gäller.

För och emot anslutning till NATO i stället för militär samverkan inom EU eller fortsatt alliansfrihet dryftades också. Denna diskussion kopplades till krav på Sveriges eventuella åtaganden gentemot Finland och Baltikum. En intressant fråga som kom upp är vilka möjligheter vi har

att vara alliansfria och neutrala vid en konflikt i Baltikum med bl a Finland indraget. Hur påverkas ett alliansfritt Sveriges situation om de baltiska staterna och kanske också Finland blir NATO-medlemmar?

Den tidigare ledningsfunktionen för totalförsvaret har avvecklats och en ny behöver byggas upp. Dessa problem redovisades såväl från militär som civil sida vid symposiet.

En talare hade till uppgift att kommentera den viktiga frågan om försvarets personalförsörjning och han pläderade för att vi skulle satsa på ett yrkesförsvaret vad gällde insatsförvaret, men bibehålla värnplikten i någon form för att bl a säkerställa tillväxten vid anpassning.

Symposiet var välbesökt. Andrakammarsalens nästan tvåhundra femtio platser var i stort sett fyllda. Ett flertal riksdagsledamöter och representanter för departement, försvarsmakt, civila totalförsvarsmyndigheter och andra institutioner och organisationer fanns på plats. Med denna breda representation kan säkert de många synpunkter som kom fram och som dokumenterats⁶ så frön i de diskussioner som måste föras inför kommande beslut.

Handlingar och Tidskrift

Akademiens Handlingar och Tidskrift, som i år har sitt 204:e utgivningsår, innehåller dels dokumentationen från Akade-

5 "Det nya försvaret", regeringens proposition 1999/2000:30, 1999-11-18, http://www.forsvar.regeringen.se/propositioner/mm/propositioner/pdf/p19992000_30.pdf.

6 Symposiet dokumenteras i detta häfte, s 45–126.

miens verksamhet i Handlingarna och dels en Tidskriftsdel som är ett forum för debatt och en plats för publicering av andra intressanta uppsatser, debattinlägg och litteraturrecensioner inom Akademiens verksamhetsområde.

I Handlingarna publiceras således alla avdelningarnas årsberättelser, alla inträdesanföranden och underlag från seminarier och symposier.

Akademiens webbplats

Om Akademiens kontakt utåt med myndigheter, försvarsorganisationer, näringslivet m m upprätthålls genom vår utgivning av Handlingar och Tidskrift, så har vår webbplats – <http://www.kkrva.se> – gett oss en möjlighet att nå ut till andra organisationer och till den enskilda människan som vill veta mer om försvar och säkerhetspolitik eller som går och grubblar över olika företeelser inom dessa områden.

I verksamhetsberättelsen för 1998–1999 nämnde jag att vi öppnat ett webbforum för helt öppen debatt.⁷ Tyvärr visade det sig att den drog till sig vissa ovidkommande inlägg, som stötte bort de mer seriösa. Vi arbetar nu på en ny modell med en moderator som tar emot inläggen och publicerar de som är seriösa och intressanta för debatt.

Efter att ha hittat Akademiens

webbplats vänder sig många människor via e-post till Akademien och ställer frågor till Akademien eller vill veta var de kan få svar på frågorna. Många som frågar är studerande som valt att behandla ett ämne inom Akademiens verksamhetsområde eller amatörforskare som har svårt att få fram underlag. De studerande kan vara allt från högstadieelever till doktorander. Några exempel:

- En flicka på högstadiet som valt att studera hästens villkor i krig vill veta mer om detta ämne och frågar var dagens ”kavallerier” är belägna.
- En man i San Francisco som översätter ett verk om Karl XII och har stött på begreppet tremänningsregemente och undrar om det är ett förband sammansatt av avlägsna släktingar till någon.⁸
- Ytterligare en person frågar vilka skyddskläder svenska försvaret använder.

För att själva kunna besvara en del av dessa frågor har vi bett några av Akademiens ledamöter att ingå i en expertpanel dit vi slussar frågorna som vi tror panelen kan besvara eller kan hänvisa till någon som kan svara. Ett varmt tack till de som ingår i panelen.

En del internationella frågande kan vi

7 Andersson, Lars: ”Kungl Krigsvetenskapsakademiens årsberättelse. Verksamheten under perioden 1998-11-13 – 1999-11-10”, *KKrVAHT*, 6. häftet 1999, s 33.

8 Ett tremänningsregemente innebar att tre rotar, som vanligtvis satte upp en knekt var till sitt regemente, slog sig ihop och satte tillsammans upp en knekt till ett nytt regemente. En dåtidens anpassning då fler förband behövdes.

Vid högtidssammankomsten den 9 november 2000 utdelades belöningarna ur Albergers stiftelse. Från höger: Nils Gustavsson, Ulf Balldin, Inguar Karlsson-Parra, Thomas Olsson och Leif Söderlund.

direkt hänvisa till Försvarshögskolan eftersom det förekommer att de tror att vi är en utbildningsanstalt. Ordet akademi används ju ofta just till att beteckna högskola. Vi har bl a fått frågor som avslutas med ett "lycka till med era studenter".

Belöningar

Akademien beslöt vid ordinarie sammankomst den 10 oktober 2000 att utdela följande belöningar ur Albergerska stiftelsen:

Forskare **Nils Gustavsson**: Uppfinning av material som absorberar radarstrålning inom ett brett frekvensintervall.

Nils Gustavsson har utvecklat ett nytt radarabsorberande material med delvis

unika egenskaper. Det absorberar radarstrålning inom ett betydligt bredare frekvensintervall än andra kända produkter. Dess egenskap av absorbent framgår inte för betraktaren, eftersom det ingår som integrerad del i lastbärande objekt. Det är mekaniskt hållbart eller stöttåligt.

Projektet har utvecklats i samband med konstruktionen av de nya korvetterna av typen *Visby*, vilka har extremt hårda krav på låga röjande signaturer. Mot bakgrund av en gedigen erfarenhet har Nils Gustavsson ensam utvecklat idén och svarat för materielval, testning och utformning.

Nils Gustavsson har tilldelats 50 000 kronor samt belöningsmedalj i silver.

Professor **Ulf Balldin**: Långvarig insats inom det flygmedicinska området med syfte särskilt att utveckla flygstridsdräkt till 39-systemet.

Mot bakgrund av sin erfarenhet som läkare med avancerad flygutbildning har Ulf Balldin gjort ett antal banbrytande studier kring utvecklingsvägar att höja flygförarens tolerans mot höga G-krafter. Hans arbete har varit av största vikt vid konstruktionen av flygstridsdräkter för JAS 39 Gripen, vilka måste motstå belastning upp till nivån 9G. Arbetet inleddes under 1980-talet och utfördes i samarbete med det amerikanska flygvapnets världsledande School of Aerospace Medicine.

Resultatet av studierna utnyttjas nu i Sverige i operativ drift och har delvis introducerats i ett motsvarande amerikanskt system. Tillsammans med studierna rörande prestationsförmåga för flygare vid höga G-belastningar har detta gjort Ulf Balldin till en internationellt respekterad forskare.

Ulf Balldin har tilldelats 50 000 kronor samt belöningsmedalj i silver.

Örlogskapten **Inguar Karlsson-Parra** samt kaptenerna **Thomas Olsson** och **Leif Söderlund**: Utveckling av datorstödd utbildning.

Inguar Karlsson-Parra, Thomas Olsson och Leif Söderlund har med stort engagemang samt långvarigt och framsynt arbete vid Örlogsskolorna skapat en ovan-

lig resurs för egenproduktion av datorstödd utbildning. Programmen kan lätt modifieras i takt med omvärldsförändringarna. Läromedelsproduktionen blir därmed effektiv och spridningen stor. Genom att programmen också kan läggas till grund för distansutbildning ökar deras värde för Försvarsmakten i övrigt.

Inguar Karlsson-Parra, Thomas Olsson och Leif Söderlund har tilldelats vardera 15 000 kronor och belöningsmedalj i silver.

Akademiens minnesmedalj i guld (8. storleken) tilldelas direktör **Harald Schröder** efter tre år som Akademiens skattmästare.

Inför 2001

Ett gemensamt tema för 2001 har diskuterats inom Akademien. Den pågående ominriktningen av hela totalförsvaret påverkar emellertid avdelningarnas ansvarsområden olika. Avdelningarna bör därför ha frihet att behandla de problem som är mest framträdande inom respektive område. Akademien har därför beslutat att inte ha något gemensamt tema för 2001.

En fråga av gemensam art som diskuterats i samband med att försvarsbeslutet blev klart är hur totalförsvaret skall ledas. Ledamoten Henrik Landerholm tog bl a upp frågan i sitt inträdesanförande vid högtidsammanskomsten den 10 november 1999⁹ och den behandlades också övergri-

9 Landerholm, Henrik: "Statskonst eller krigskonst? Om gränslandet mellan politisk och militär makt", *KKrVAHT*, 3. häftet 2000, s 25–40.

pande vid årets höstsymposium.¹⁰ Frågan är viktig och mycket vittomfattande och sträcker sig från riksdags- och regeringsnivå till kommunnivå. Mot denna bakgrund har Akademien beslutat att ”Totalförsvarets ledning” skall behandlas vid Akademiens höstsymposium 2001.

Omvälvningarna inom försvaret har också i någon mån rent fysiskt drabbat Akademiens sekretariat. De lokaler vi disponerade på Artillerigården behövde Försvarsmakten för att bättre ordna samverkan mellan de frivilliga försvarsorganisationernas centrala ledningar. Sekretariatet flyttade under hösten till tillfälliga lokaler hos Förvarshögskolans Institut för högre totalförvarsutbildning på Östermalmsgatan 87 (tidigare FHS). Dessa lokaler skall lämnas under maj–juni 2001. Akademien söker därför efter mera permanenta lokaler för sekretariatets verksamhet.

Slutord

Sekretariatet vill framföra ett tack för den hjälp, samt det stöd och positiva bemötande vi får från Akademiens ledamöter och från personal vi kommer i kontakt med vid myndigheter och institutioner inom totalförsvaret.

Vi vill också särskilt tacka professor Carl-Olof Ternryd, som nu i tre år varit ansvarig för våra höstsymposier och millennieseminarier. Vårt bidrag till detta arbete har varit att administrativt skapa så bra yttre förhållanden som möjligt för denna verksamhet. Vi tackar för ett problemfritt samarbete som lett till en framgångsrik verksamhet.

Ett tack också till generaldirektör Gunnar Nordbeck för det fina samarbete vi hade och som ledde fram till det likaledes framgångsrika energisymposiet.

¹⁰ Se s 86–96 i detta häfte.